

PROGRAMUL DE COLABORARE ROMÂNNO-FRANCEZ DE LA HÎRȘOVA-TELL, JUD.
CONSTANȚA. CAMPANIA 2016

DRAGOMIR N. POPOVICI, BERNARD RANDOIN, ANA ILIE,
CONSTANTIN HAITĂ, ADRIAN BĂLĂȘESCU, VALENTIN RADU,
MONICA MĂRGĂRIT, LOREDANA NIȚĂ

PROGRAMME DE COLLABORATION FRANCO-ROUMAINE DE HÎRȘOVA-TELL, DEP. CONSTANȚA. CAMPAGNE
2016

La campagne 2016 poursuit des recherches multidisciplinaires dans SC/pP a fin de mettre en évidence le caractère de l'évolution de la culture Boian représentent le commencement des occupations anthropiques sur le tell de Hîrșova.

Des nouveaux carottages ont été pratiqués pour obtenir des dates supplémentaires concernant les phases d'évolution du tell dans la préhistoire.

Ont été étudiés les restes de deux maisons (SL 112 et 113), non incendiées, attribué à la fin de l'évolution de la culture Boian. Elles se sont individualisées tant du point de vue des solutions constructives mai aussi du celui des surfaces construites. Les deux avaient le même emplacement et la même orientation dans l'espace. Pour le cas de SL 112 on a constaté la destruction volontaire partielle du plateforme avant le moment de l'abandon définitive.

La totalité des données contribuent à une meilleure compréhension du comportement des communautés Boian au cours de la période de transition vers la culture, Gumelnița. Il a été observé que ce processus reste schématique s'il est étudié seulement du point de vue du mobilier céramique, mais qu'il est plus évident du point de la gestion des ressources. Les études archéozoologiques, et aussi celles sur l'outillage lithique font la démonstration que ce processus a était beaucoup plus complexe qu'on avait pensée jusqu'en ce moment. On a là l'épreuve d'une évolution à des rythmes différents et qui ont contribué pleinement à cette transformation.

Cuvinte cheie: tell, Boian, Gumelnița, locuință, gestiune resurse.

Mots clé : tell, Boian, Gumelnița, maisons, gestion des ressources.

INTRODUCERE

După o întrerupere determinată de lipsa finanțării, cercetările arheologice au fost reluate în St. 20 al SC/pP cu scopul cercetării succesiunilor ocupaționale atribuite culturii Boian. Având în vedere importanța acestora s-a dorit și obținerea unor eşantioane care, prin intermediul datărilor radiometrice, să permită o cât mai bună încadrare cronologică a acestora.

Printre complexe cercetate atrag atenția resturile a două locuințe neincendiate, respectiv SL 112 și SL 113. Și în cazul acestora, ca și în cazul structurilor de locuire cercetate anterior în SC/pP, cercetarea nu a putut fi exhaustivă ele depășind, parțial, limitele săpăturii.

Stratigrafia generală decelată anul acesta prezintă aceleași caracteristici observate și în SB ce reprezintă practic partea superioară a depunerilor aparținând evoluției culturii Gumelnița. Astfel s-a putut constata că sub zona de depuneri menajere cercetată în campania 2013 (C. 2065), au apărut câteva alinamente de pari ce marchează un orizont constructiv ale cărui vestigii se mai păstrează numai prin intermediul acestor structuri săpate în distrugerea SL. 112. Sub elementele ce marchează evoluția celor două locuințe au fost observate resturi ale unor diverse activități menajere (US-urile 20260, 20261, 20262 și 20924).

STRUCTURA DE LOCUIRE 113 (SL 113)

Vestigiile acestei locuințe neincendiate au fost surprinse parțial în suprafața cercetată, SC/pP unde numai limitele de nord și vest (**Pl. I**) au fost descoperite. Coroborarea tuturor observațiilor din aceasta cu cele din S. I/2009, suportă afirmația că suprafața totală depășea 64 m². În cursul săpăturilor nu au fost descoperite resturi ale unor pereți despărțitori, ceea ce permite observația conform căreia această locuință ar fi putut fi monocelulară. Din punctul de vedere al construirii lor s-a observat faptul că pereții au fost realizați conform soluțiilor deja binecunoscute la Hîrșova, respectiv a șanțurilor de fundație cu structură de rezistență de lemn acoperită cu lut amestecat cu tulpini de plante tocate.

Peretele de nord (US 20292) avea un șanț de fundație (C. 2119/US 20931, 20932), lat de 0,30 m și o adâncime medie de 0,20 m. Inițial acesta a fost observat pe traseul S. I/2009 (US 20290, 20291). Profilul magistral și cel estic al secțiunii I/2009 ne-au oferit posibilitatea obținerii unor detalii constructive elocvente a celor două complexe, șanțul de fundație și peretele locuinței. Acesta a fost cercetat și în plan unde a fost surprins pe o lungime de cca 1,40–1,50 m, el depășind limitele suprafeței cercetate. În segmentul cercetat avea o lățime de 0,30 m fiind păstrat în elevație numai 0,20 m, fiind observate gropile unor țărui (US 20888, 20889, 20892, 20893, 20894), ce, fără îndoială făceau parte din structura de rezistență a sa. Gropile erau plasate la distanțe ce variau între 0,20–0,30 m (C. 2111, US-urile 20890, 20891). Cercetarea sa, pe un segment relativ mic s-a datorat și faptului că șanțul de fundație (C. 2054, US 20684), al peretelui SL 109 (posterioră), îl suprapunea în cea mai mare parte, distrugându-l. De altfel nu numai acesta a fost distrus ci și cel al SL 112 anterioară față de SL 113.

Această situație permite observația că structura spațiului, cel puțin în această zonă a sitului, a fost păstrată de-a lungul existenței celor trei locuințe succesive, SL 113, SL 112 și SL 119.

Și peretele de vest (C. 2121, US 20939) a fost realizat conform aceluiași sistem constructiv. Cercetarea șanțului său de fundație (C. 2122, US 20941, 20942) nu a fost încheiată în această campanie. Peretele propriu-zis, observat în colțul de nord-vest al SC/pP, pe o lungime de cca 0,40 m, a fost păstrat în elevație cca 0,30 m și avea o lățime de cca 0,20 m. Și în cazul său au fost observate trei gropi de țărui din structura sa de rezistență (US 20940). Acestea aveau diametre de cca 0,05 m fiind plasate la intervale de 0,20 m.

Din perioada de organizare a terenului și amenajare a clădirii s-au păstrat urme, cum ar fi o lentilă de lut ars (US 20951), fărâmițat, de culoare maroniu-roșcat, depusă pentru orizontalizare în zona unde ulterior va fi amplasată structura de combustie (C. 2084) și o lentilă de lut nears (US 20943), observată în caroul D1, lângă peretele de vest (C. 2121), reprezentând material de construcție acumulat în timpul construcției pereților și rămas nefolosit.

Operațiile efectuate în această primă fază constructivă au constat în (foarte probabila), trasare a conturului construcției, săparea șanțurilor de fundație, realizarea structurii de rezistență și ridicarea pereților. Abia după aceea a fost realizată podeaua. Pe întreaga suprafață delimitată, a fost cercetată astfel o succesiune de cel puțin trei lamine de silturi nisipoase cu o grosime totală de 2–3 cm, de culoare cenușiu deschisă și cenușiu mediu, despărțite de foarte fine niveluri ocupaționale, cenușiu închis. În zona de est a suprafeței SC/pP s-a observat foarte clar cum succesiunea de podea și două refaceri (US 20256, 20850, 20848) de aici suprapun un pat de amenajare (US 20925 = 20257), ce se prezintă ca un nivel cenușiu-verzui cu fragmente centimetrice de lut cenușiu-gălbui, foarte compact, cu impregnații feruginoase. După cum s-a mai observat și în cazul altor locuințe gumelnițene de la Hîrșova patul de amenajare a fost realizat numai în interiorul acesteia, în spațiul delimitat de pereții ridicați în prealabil.

În zona de sud, unde se afla și structura de combustie, s-a observat că numărul refacerilor podelei era mai mare (US 20920). Această situație s-ar putea datora unei utilizări și unei circulații mai intense în imediata apropiere a vetrei situație ce a impus refacerea mai des decât în celelalte zone. Podeaua și primele refaceri din baza succesiunii stratigrafice sunt deteriorate. Un detaliu important a fost oferit de lecturarea matorului intermediar (axa C–D), în sensul că prima podea este anterioară nucleului structurii de combustie, care constituie faza I a acestei instalații interioare, următoarele refaceri ale podelei „urcând”, deci fiind posterioare momentului realizării nucleului acestei amenajări. Este dificil de apreciat care ar fi putut fi intervalul de timp ce s-ar fi scurs între aceste operațiuni, dar cert este faptul că inițial, foarte probabil, spațiul respectiv nu avea prevăzută o asemenea instalație. Ulterior s-a început construcția acesteia, operațiune care a rămas neîncheiată pentru o perioadă de-a lungul căreia, datorită

utilizării, a fost necesară refacerea podelei. Abia ulterior aceasta a fost terminată. Succesiunea de podele și locuri interioare, reprezentate de sedimente fine, nisipoase, cenușiu-negricioase, de până la 1 cm grosime (US 20920), a fost surprinsă în partea de est a structurii de combustie, pe o suprafață de cca 1 m², până la limita de vest a S. I/2009.

Prima etapă a structurii de combustie (C. 2084), este reprezentată numai de miezul său, rotunjit ca formă, înalt de cca 0,20 m și cu o lățime de 0,30–0,40 m (**Pl. II/2**).

La o distanță de aproximativ 2 m vest de structura de combustie, a fost cercetată o altă amenajare interioară, probabil o laviță puțin înaltă. Aceasta a fost construită anterior amenajării podelei, dintr-un sediment siltic argilos (US 20950), de culoare maroniu-cenușiu închis, cu impregnații cărămizii, cu o grosime de 5–8 cm, și o lipitură-fățuială (US 20918). A fost refăcută o dată pe parcursul utilizării acestei locuințe, în aceeași manieră. Această structură prezintă o lățime de aproximativ 0,50 m și a fost cercetată pe o lungime de 1,40 m (**Pl. II/1**).

La cca 1 m est de structura de combustie, deci pe latura de vest a locuinței, a fost observat un nivel (US 20952), compus din pachete de chirpici de cca 10–20 cm lungime, având culori diferite, maroniu închis, deschis, brun, cenușiu închis, verzui. Prezența unei lipituri la partea sa superioară, se constituie într-un argument în favoarea afirmării aici a unei a doua lavițe joase sau a unui postament. Nu a fost construită de la început, fiind posterioară primelor niveluri de podele (US 20256). Conform profilului de est al S. I/2009, partea sa superioară a fost distrusă odată cu amenajarea platformei de lemn a SL 112. Structura este vizibilă pe profilele de sud și est a S. I/2009. Pare să fi avut o lățime de cca 1,00 m și a fost surprinsă pe o suprafață de cca 2,00 m².

Pe parcursul evoluției acestei locuințe, a fost refăcută structura de combustie, pe amplasamentul primului nucleu. Din această fază, a-II-a, din evoluția sa, s-au păstrat blocurile de piatră din gardină (US 20923), plăcuțe de vatră deranjate, precum și miezul (US 20922), constituit dintr-un nivel siltic eterogen, format din blocuri de lut nears de diferite culori, maroniu închis, maroniu deschis sau verzui. În această fază, structura avea dimensiuni de 1,00 × 0,60 m, din care gardina are o lățime de cca 0,30 m (**Pl. II/2–3**). Blocurile de calcar ce delimitează această vatră de formă circulară au forme mai regulate, cu dimensiuni de 40 × 26 × 14 cm sau 20 × 13 × 8 cm, dar și cu forme neregulate și dimensiuni de 30 × 20 × 18 cm, 7 × 10 × 2 cm sau 13 × 10 × 3 cm.

În perioada de utilizare a locuinței s-au acumulat depuneri ce au structurat niveluri ocupaționale exterioare pe latura de nord-vest (US 20954). Acestea regroupează două sedimente siltice eterogene cu fragmente centimetrice de cărbune și valve de scoici, despărțite de un nivel laminar de chirpici nears, sugerând diverse activități fie menajere, fie constructive (refaceri?, reparații?). La partea dinspre exterior a peretelui de nord (US 20278 și 20279), au fost observate și cercetate alte depuneri rezultate din diverse activități. Astfel, US 20278 se prezenta ca un nivel ocupațional microstratificat, cenușiu-verzui. Conținea lut nears și lamine brun - cenușiu de lemn. La rândul său, US 20279, avea un aspect microstratificat, brun - cenușiu, ce prezenta la partea superioară o lamină verzuie, cu structură granulară, omogenă.

De asemenea, anterior distrugerii se situează US 20912, C. 2115 și US 20858. Ultimul dintre acestea reprezintă un sediment de culoare cenușie, eterogen, pigmentat cu fragmente milimetrice și centimetrice de chirpici nears și cărbune. Conținea oase de mamifere și fragmente ceramice. Această compoziție corespunde unei acumulări cu caracter menajer, cercetată în careurile C1–C2–C3, ca de altfel și C. 2115 (US 20912), care reprezintă o aglomerare de oase în cadrul nivelului de locuire US 20858.

Ultima secvență a evoluției locuinței este reprezentată, în principal în zona carourilor D2–C3, de pachete (lut argilos, de culoare cenușiu-verzui), cu dimensiuni de până la 0,10 m, provenite de la distrugerea pereților (US 20903, 20955, 20903). Lipsa acestora pe întreaga suprafață a locuinței sugerează că în fapt ea a fost parțial îndepărtată în cursul unor foarte probabile acțiuni de orizontalizare a terenului în vederea construirii SL 112.

STRUCTURA DE LOCUIRE NR. 112

În cursul cercetării s-a observat că distrugerea acestei locuințe era împărțită în două zone, ce nu aveau contact fizic, de șanțul de fundație al peretelui de sud-vest al SL 109 (C. 2054). În consecință, inițial, au primit numere diferite de înregistrare, respectiv SL 111 și SL 112. Ulterior s-a optat pentru utilizarea numai a SL 112.

Datele rezultate în cursul cercetării evidențiază că din punctul de vedere al dimensiunilor, aceasta pare să fi fost una peste media dimensiunilor altor locuințe unicelulare cunoscute. Ceea ce atrage atenția este și faptul că ea preia în întregime, din ceea ce a putut fi observat în suprafețele cercetate, amplasamentul SL 113. Deosebită este și compartimentarea interioară realizată prin implantarea unor stâlpi dispuși în șiruri. Subliniem și existența diferitelor amenajări interioare (vatră circulară cu gardină din blocuri de calcar, lavițe), amplasate peste structurile ce corespundeau construcției anterioare.

În ceea ce privește pereții menționăm refacerea celui de pe latura de vest, iar pe latura de nord păstrarea și deci, reutilizarea peretelui locuinței anterioare, SL 113.

Construirea peretelui de pe latura de vest (C. 2092) marchează unul din momentele de început ale acestei construcții, SL 112 (**Pl. I/2**). A fost surprins în plan pe o lungime de cca 1,00 m și prezenta o lățime de cca 0,20 m. S-a conservat prost, fiind păstrate pe profilul magistral urmele „ruperii” sale la cca 0,20 m înălțime de la baza sa. Tot în perioada constructivă a locuinței, a fost realizată structurarea internă a spațiului său, materializată de patru șiruri de stâlpi verticali, orientate est-vest (Pl. 3.b). Interesantă este prezența unor mari gropi realizate pentru fixarea acestor pari (**Pl. III/1; IV**).

Din șirul I au fost cercetate, în suprafața SC/pP, trei complexe ce reprezentau gropile de implantare a parilor, C. 2098, C. 2110 și C. 2085. Șirul II de stâlpi era format din C. 2095, C. 2090 și C. 2101 iar cel de al treilea șir de stâlpi este constituit din C. 2094, C. 2100, C. 2087, C. 2089 (= C. 2118) și C. 2108. La rândul său, cel de al-IV-lea era constituit din două complexe (C. 2106 și C. 2088).

Spațiul interior a fost astfel organizat prin implantarea la distanțe inegale, variind între 0,80 m și 1,40 m, a unor pari ce susțineau, foarte probabil, acoperișul acestei locuințe. Relațiile stratigrafice observate demonstrează și faptul că acestea nu au fost, toate, contemporane, ceea ce permite ipoteza unei compartimentări ce a cunoscut cel puțin două etape implicând restructurarea spațiului respectiv.

În interior a fost cercetată platforma cu o substructură de lemn (**Pl. III/2**), realizată din trunchiuri de lemn despicate (C. 2099, US 20842 și US 20827), acoperită apoi de un strat de lut.

În zona vetrei (C 2084), a fost cercetat un nivel ocupațional (US 20827), gros de cca 1–1,5 cm, vizibil sub forma unui sediment cenușiu, laminar, cu fragmente de cărbune la partea superioară și inferioară, deși în alte zone ale locuinței acesta se prezintă ca un nivel de lut curat, de culoare verde deschis, ce conține carbonați de calciu sub forma unor pete milimetrice de culoare albă. US 20842 reprezintă structura din bârne. În cazul substructurii de lemn a platformelor locuințelor culturii Gumelnița regula generală constă în dispunerea pieselor de lemn transversal pe axul locuinței. În cazul locuințelor atribuite culturii Boian datele sunt mai puțin clare. În cazul SL 109¹, piesele de lemn ce alcătuiau substructura platformelor celor două încăperi prezentau orientări diferite, într-una din camere ele fiind dispuse longitudinal, iar în cealaltă erau dispuse transversal pe axul locuinței. În acest stadiu al cunoștințelor generale este dificil de întrevăzut semnificația acestei situații, dacă are o valoare generală sau este numai o particularitate specifică locuirilor Boian de la Hîrșova.

Diferitele observații stratigrafice din timpul cercetării de teren sugerează posibilitatea existenței a cel puțin două faze în evoluția acestei construcții (**Pl. I/2**). Datorită faptului că nu s-a încheiat cercetarea sa, ele vor putea fi definitiv lămurite în cursul campaniei viitoare.

Această nouă construcție, prezintă câteva amenajări și instalații interioare, refăcute, structura de combustie (C. 2084) și o laviță scundă (C. 2103), pe amplasamentul celor din locuința precedentă. În cazul C. 2084 s-a putut observa faptul că substructura de lemn a platformei nu exista sub aceasta, spațiul pe care a fost construită fiind cruțat. Această fază, a-III-a, a fost surprinsă parțial, deoarece restul structurii continuă în profilul de S. S-a păstrat forma, ovoidală, cu dimensiuni de 0,20 × 0,90 m. (**Pl. V/1**). Gardina (US 20897), era realizată din blocuri de calcar lipite cu lut (ele aveau următoarele dimensiuni: bloc 1 = 7 × 5 × 11 cm; bloc 2 = 11 × 8 × 6 cm; bloc 3 = 15 × 20 × 14 cm; bloc 4 = 20 × 26 × 6 cm; bloc 5 = 20 × 10 × 10 cm). Aceasta a fost refăcută de două ori (US 20882 și 20883), partea

¹ Popovici et alii 2014b, 24–28.

activă, fiind și ea refăcută tot de două ori (US 20879 și 20808). Fiecare dintre acestea aveau depus la bază câte un strat de pietricele de calcar cu dimensiuni mai mici de 0,05 m. Crusta mozaicată formată datorită utilizării, avea o grosime de 0,01–0,02 m sugerând o folosire într-un interval de timp destul de scurt. Cea de a doua este suprapusă de refacerile podelei, observație stratigrafică ce poziționează bine aceste acțiuni în istoria evoluției locuinței.

Cândva, după amenajarea primei podele, în colțul de sud-vest al suprafeței cercetate și al construcție interceptate, a fost construită o laviță joasă (C. 2103, US 20866, 20867). A fost cercetată pe o lungime de 1,30 m, dar continua în profilul de vest, fiind deci mai lungă. Lățimea era de cca 0,50 m. Prezenta un miez de cca 0,10 m înălțime (US 20867 – sediment argilos, compact, omogen, de culoare cenușie, cu frecvente impresiuni roșcate, reprezentând materie vegetală) și cel puțin 4 lipituri-refaceri, prima de 0,05 m grosime, restul cu grosimi mai mici de 0,01 m (US 20866). Poziționarea postamentului, la cca 2 m distanță de structura de combustie, sugerează că, foarte probabil, ne aflăm în apropierea peretelui de sud. Am remarca și faptul că modalitatea constructivă a acestei amenajări este aceeași cu cea a structurii anterioare, după cum, la fel, este păstrat și amplasamentul.

Evoluția internă a acestei construcții este susținută și de resturi de podele pe loc și nivelurile ocupaționale interioare (**Pl. VI**), aferente (US 20828, 20851, 20856, 20863, 20861, 20857, 20847, 20852, 20853, 20855, 20859, 20868, 20869, 20854). Astfel, de exemplu, US 20828 și 20854 reprezintă o succesiune de cca 8 refaceri succesive ale podelei și ocupaționalele interioare aferente, surprinse în profilul magistral și în plan, lângă peretele de vest (C 2092), iar apoi de-a lungul profilului de vest, până la o distanță de cca 60 cm spre interiorul suprafeței cercetate. Grosimile diferitelor refaceri ale podelei variază de la 1 cm până la 5 cm, această situație datorându-se, foarte probabil, necesității orizontalizării solului. În unele zone, unde stratigrafia podelei și a refacerilor ei s-a păstrat mai bine, grosimea totală a acestora ajunge să aibă cca 0,50 m. Cele din zona de nord-vest, prezintă o înclinare de 9° pe direcția N–S. Cele mai multe au aspect lenticular, fiind resturi de podele din diversele etape de evoluție ale construcției, marcând o intensă circulație pe anumite axe ce sunt dificil de evidențiat din cauza conservării parțiale a locuinței. Semnificative pentru înțelegerea diverselor tipuri de activități desfășurate în aceasta sunt și nivelurile ocupaționale interioare, ce în general prezintă o culoare cenușie, dar și variații ale acesteia, verzuie sau maronie, în funcție de resturile (uneori consistente, fiind observate inclusiv cariopse) materialelor de natură organică ce au contribuit la formarea acestora. Între unele dintre aceste refaceri ale podelei s-a putut observa prezența resturilor ce atestau existența unor cuverturi vegetale, acoperite de refacerile ulterioare. Situația concretă din teren și mai ales suprafețele mici pe care au fost păstrate ne-au împiedicat să încercăm, măcar, o cercetare pe suprafețe mai mari care ar fi putut fi mai concludentă.

Variațiile de culoare, textură și compoziție ale podelei și multele sale refaceri, corelate cu modul de compartimentare a locuinței permit avansarea ipotezei privind o utilizare individualizată a diferitelor spații interioare – pe lângă pereți, în jurul structurii de combustie etc. Ar mai fi de remarcat că diferențele surprinse între seriile de refaceri ale podelei sugerează o organizare și folosire a spațiului pe direcțiile N-S, deși orientarea stâlpilor interiori par să organizeze spațiul pe direcția E–V.

Ultima perioadă a existenței acestei locuințe este definită de o serie de activități antropice intenționate, dar și procese ocupaționale ce documentează existența unor comportamente complexe ale oamenilor vis-à-vis de memoria locului și construcția propriu-zisă. O primă secvență este materializată, în primul rând, de abandonarea structurii. O a doua este marcată de distrugerea parțială a platformei. Ceea ce se poate remarca este faptul că aceste manifestări nu sunt absolut inedite. Manifestări asemănătoare au mai fost certificate la Hîrșova și la Bordușani în nivelurile gumelnițene. Ceea ce este deosebit de interesant în schimb este faptul că acestea sunt documentate acum și în mediul cultural Boian. Rămâne de văzut în ce măsură ele sunt reprezentative pentru întreaga cultură sau sunt numai particularități ce ilustrează comunitățile de la Hîrșova. În schimb, putem fi apropiați de o certitudine – existența unei continuități Boian – Gumelnița la Hîrșova. Iar această situație poate fi caracteristică pentru un areal mai larg, confirmând mai vechile afirmații privind continuitatea Boian – Gumelnița ce au avut drept fundament în principal ceramica și în mai mică măsură alte categorii de date arheologice².

Prima dintre aceste acțiuni ar fi materializată de o serie de intervenții mai ample, de dislocare a podelelor locuinței, poate, într-o încercare de recuperare a lemnului din platforma ce forma substratul

² Comșa 1962; Comșa 1972.

construcției. Au fost înregistrate drept US 20250; C. 2105 – US 20860 și 20862; C.2107 – US 20877 și 20878 și C.2109 – US 20872 și 20873 (**Pl. VI–VII**). Amploarea acestei distrugerii este marcată de absența platformei de lemn (**Pl. III/2; VII/1–2**). Mai mult, foarte probabil, pe alocuri, această acțiune a fost urmată de îndepărtarea unei părți a materialului astfel rezultat, așa cum pare să sugereze analiza profilului de nord. Un alt argument în favoarea acestei afirmații și anume că ar reprezenta acțiunea intenționată de distrugere a platformei, este faptul că acestea nu prezintă material arheologic.

În consecință astfel devine explicabilă situația observată în teren și care a constat în identificarea *in situ*, numai pe zone mici, a unor secvențe de podele, cu cca 5–9 refaceri, unele cu grosimi de până la 0,06–0,08 m. C. 2109 (US 20877), este un sediment siltic fin nisipos, de culoare cenușiu-verzui conținând material din distrugerea atât a pereților cât și a podelelor, remaniată, dezagregată sub acțiunea factorilor externi. La rândul său, C. 2109, la est de structura de combustie, este rezultatul aceleiași acțiuni de distrugere a podelelor (US 20250). Același tip de activitate a fost surprinsă și la limita de nord a laviței joase (C. 2103). Această situație permite ipoteza că distrugerea intenționată a fost dirijată preponderent asupra platformei dar a fost concretizată punctual prin câteva intervenții despre care nu se poate preciza dacă au fost concomitente sau nu. Surprinzătoare rămâne observația că această distrugere nu a fost generalizată precum în alte cazuri de locuințe (ne referim în primul rând la cele gumelnițene cercetate la Hîrșova și Bordușani deoarece nu sunt cunoscute alte situații nici în cazul unor construcții aparținând culturii Boian și nici nu au fost semnalate în alte situri gumelnițene). Credem că ipoteza ce ar avea în vedere scopul acestor perturbări intenționate, respectiv recuperarea materialului lemnos, chiar dacă nu poate fi eliminată cu totul, are șanse mici să fie reală. Aceasta deoarece dacă se au în vedere numărul mare de refaceri și cantitatea mare de lut depus în cursul acestor operațiuni (reamintim că grosimea acestora ajungea uneori până la 0,50 m), ar fi impus un efort considerabil cu rezultate minime, iar intervențiile nu ar fi putut permite recuperarea unei cantități semnificative de lemn reutilizabil.

Un alt detaliu semnificativ ne-a fost relevat de structura distrugerii locuinței. Astfel, US 20250, identificată în careurile A1 A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2 și C3 este formată din pachete de dimensiuni mai mari de lut nears, de 0,20–0,30 m lungime. În structura sa au fost observate două faciesuri. Cel inferior este constituit din lut/chirpici nears de culoare verzuie-deschis, cu zone maronii, urme ale amprentelor vegetale, friabil, cu frecvente granule carbonatice. Faciesul superior este format din lut compact, de culoare maronie, cenușie sau verzui, în fapt blocuri de chirpici nears de 0,10–0,30 m lungime. Aceste diferențe ar putea fi explicate prin expunerea la interperii o perioadă de timp și deci dezagregarea lor. Aceasta înseamnă că între cele două secvențe ale abandonării și distrugerii construcției s-a scurs o perioadă de timp ce foarte probabil nu a fost foarte lungă, dar care a determinat dezagregarea unei părți a pachetelor de lut provenite din distrugerea platformei.

O situație similară a fost observată în zona centrală a suprafeței, carourile B1, B2, B3, precum și în carourile C1, C2, distrugerea se prezenta sub forma unui sediment maron-verzui, pigmentat, dezagregat, (amestecat cu oase de pește, fragmente de cărbune de 2–3 cm). Frecvent au fost observate bioperturbări. De-o parte și de alta a acestei zone centrale, în carourile C1, D1, dar și în zona A1, A2 lutul este curat, nu este dezagregat sub acțiunea factorilor de mediu prezentându-se sub forma unor pachete/blocuri provenite de la pereții prăbușiți. Analiza profilului magistral sugerează acumularea acestei distrugerii în blocuri de până la 20–30 cm pe lângă pereții de nord și vest, surprinși pe suprafețe mici în secțiunea cercetată. De asemenea, ruperea pereților la bază și prăbușirea acestora spre interiorul construcției este o acțiune ulterioară acumulării din zona centrală. În zonele unde distrugerea pereților nu a fost îndepărtată, în careurile A2–B2–C2–C3 au fost identificate urme de vegetale neorganizate, care ar fi putut proveni din acoperișul de stuf, prăbușit.

Remarcăm, fără a putea explica, descoperirea pe traseul pereților dărâmați sau la exterior, în cazul nostru, la baza peretelui de nord (US 20292), dar și de vest (C. 2092, US 20826), a unor vase sau fragmente de vase (C. 2096, US 20896).

Prăbușirea pereților la interiorul locuinței a făcut ca distrugerea în spațiul exterior să capete un aspect distinct. În zona de N, în careurile A1–B1, a fost înregistrat drept US 20274 și 20810. US 20810 este un sediment siltic de culoare verzuie, omogen, reprezentând un lut relativ curat, care spre peretele US 20292 are o grosime de 0,10 m, iar US 20274 era un nivel gălbui, omogen, compact, ce conține fragmente de lut nears. În bază și la partea superioară prezenta niveluri ocupaționale cu o culoare cenușiu închis. Conține foarte rare granule de cărbune, de dimensiuni milimetrice. US 20809, sediment siltic de

culoare brun-cenușie, neomogen, cu frecvente fragmente centimetrice și milimetrice de chirpici ars, cărbune, lut nears, cenușă, reprezintă abandonul structurii de combustie. Imposibilitatea plasării mai precise a acestui moment face ca el să fie distinct în cadrul acestei secvențe de distrugere.

Deci, ultima etapă din evoluția finală a construcției este cea a distrugerii pereților, structurii de combustie și abandonarea definitivă. Distrugerea (intenționată?) pereților locuinței SL 112 este reprezentată de US 20744 în colțul de sud-vest al St. 20, de US 20171, în colțul de nord-vest și în restul suprafeței de US 20248. Aceasta prezenta înclinare de la nord spre sud, cu o pantă accentuată în zona primului rând de carouri și dinspre vest spre est în colțul de sud-vest al St. 20/SC/pP. Diferența altimetrică între distrugerea din zona de nord și sud a zonei cercetate este de cca 1,00 m. Grosimea acestei distrugerii este variabilă. Astfel, în zona de nord, aceasta are o grosime de 0,50 m, iar în cea de sud, în zona structurii de combustie de doar 0,10 m. În partea de sud-vest a St. 20, grosimea acestei distrugerii este de 0,20 m. În zona centrală a suprafeței cercetate, această distrugere lipsește fiind îndepărtată.

O ultimă etapă a constat din activități de îndepărtare de material. A fost practică o terasare (vizibilă sub forma unei trepte în profilul de vest a SC/pP), în zona respectivă formându-se o acumulare menajeră groasă de aproximativ 20 cm, peste care va fi construită locuința SL 109, care a sfârșit incendiată, ambele structuri ocupaționale fiind cercetate în campania 2013³.

În schimb, C. 2107 (US 20872, sediment brun-cenușiu închis, remaniat), reprezintă o perturbare de dimensiuni reduse, sub 0,10 m diametru și cu aceeași adâncime, surprinsă în caroul B3, la limita structurii de combustie. Pare să fie practică după abandonarea definitivă a locuinței. În primul rând dimensiunile dar și faptul că a fost realizată după ce construcția își încheiase evoluția ne obligă să credem că nu are o legătură directă cu celelalte acțiuni realizate în momentul distrugerii.

Reflexe ale evoluției acestei construcții sunt acumulările din spațiile exterioare, deși în cazul nostru din aceste zone nu au fost cercetate decât suprafețe mici, dincolo de pereții de nord și vest. Experiența ultimilor ani a impus evidența faptului că înțelegerea evoluției unei locuințe, mai precis a celor ce au locuit-o, în condițiile unei obligatorii cercetări pluridisciplinare, nu se poate realiza fără studierea acestor depuneri și mai ales fără corelarea datelor. Această observație conferă o altă dimensiune cercetării arheologice a structurilor de locuire, fie că ele sunt locuințe sau au avut o altă destinație/funcționalitate.

Locuirile exterioare, pe latura de vest (US 20956, 20957, 20958) a construcției, prezintă o succesiune de cel puțin 13 niveluri microstratificate, posterioare distrugerii, care s-au format în perioada de timp scursă între abandonul definitiv al SL 113 și construirea SL 112, constituind un tip de complex, definit la Hîrșova în cazul secvențelor ocupaționale exterioare gumelnițene, drept zonă de deșeuri menajere. Aceasta a fost surprinsă pe o suprafață foarte mică, de cel mult 20 cm². US 20956 reprezintă o succesiune de cel puțin 6 niveluri microstratificate. Cele de deasupra distrugerii SL 113, sunt de culoare cenușiu închis, granulare, dezagregate, între care se află unul de culoare maroniu-cenușiu. La partea superioară avea un nivel asemănător compozițional și cromatic cu US 20957. Acesta din urmă era un nivel granular ce conținea cărbune, lemn și valve de scoici. La bază, prezenta un nivel cenușiu, de lut dezagregat, curat. US 20958 era un nivel compact, gros de cca 8–10 cm, format din chirpici nears având în compoziție fragmente vegetale. Nici în cazul depunerilor menajere (US-urile 20277, 20276, 20275), situate la exteriorul peretelui de nord al SL 112 situația nu a fost cu mult diferită. Acestea au fost cercetate pe o suprafață restrânsă, de cca 80 cm² în SC/pP. Sunt niveluri microstratificate, cu o componentă organică importantă, inclusiv coproliți. Conțin și o cantitate însemnată de material ceramic și osteologic.

CERAMICA

Au fost analizate preliminar loturile ceramice provenind din patul de amenajare al SL 113 (US 20257, 20925) și distrugerea SL 112 (US 20248, 20744), marcând limita superioară, respectiv, și pe cea inferioară a săpăturii atât din punct de vedere stratigrafic cât și cronologic ale secvenței stratigrafice cercetate în această campanie. Scopul nostru a constat, pe de o parte, din evaluarea potențialului acestor

³ Popovici *et alii* 2014b.

două US-uri dar și de a verifica, dacă este posibilă evidențierea vre-unor diferențe capabile să caracterizeze elementele evoluției complexului ceramic.

Din patul de amenajare al SL 113 a fost recuperată o cantitate totală de 8.933 g, semnificativ mai redusă comparativ cu cea din distrugerea SL 112 mai ales dacă avem în vedere faptul că în cazul acesteia din urmă posibilitatea ca ceramica să fi fost mai numeroasă este certă. Categoriile de pastă grosieră și semifină reprezentau și aici principala pondere (7553 g și 84,55%). În schimb, cea fină prezenta o pondere de numai 7,78% (695 g), considerabil mai redusă față de totalul ceramicii din acest US, comparativ cu precedentul. Ceramica decorată, de tip Boian-Spanțov, prezenta aici o pondere de 5,5%, respectiv 492 g iar cea Hamangia – 2,16% (193 g).

În cazul acestui lot ceramic (patul de amenajare al SL 113), se mai poate observa faptul că fragmentaritatea este diferită comparativ cu ceramica provenită din distrugerea SL 112. În cazul ceramicii modelată din pastă fină procentul de fragmente determinabile din punctul de vedere al formei a fost de 15,82% față de numai 4,86% în cazul celei modelate din aceeași pastă, provenind din distrugerea SL 112. Situația este aceeași și în cazul ceramicii de uz comun, grosieră și semifină. În primul caz, procentul fragmentelor ceramice determinabile din punctul de vedere al formei, a fost de 31,92% față de numai 18,73% din cel de al doilea. Fără îndoială, fragmentaritatea poate fi pusă și pe seama calității pastei, a dimensiunilor vaselor, dar și a altor factori ce, foarte posibil, s-au manifestat.

În cazul distrugerii SL 112, se poate preciza că, în fapt nu a fost recuperată decât o parte a acesteia deoarece, parțial, ea fusese îndepărtată din vechime, în cursul diferitelor operațiuni efectuate după distrugerea locuinței. Așa cum s-a precizat mai sus ea a fost afectată și de alte diverse activități demonstrate de existența unui număr de gropi de pari ce documentează existența unor activități constructive din care nu s-au păstrat decât acestea.

În consecință, din distrugerea locuinței a fost recuperată o cantitate totală de 20.361 g din care majoritatea (55%) este reprezentată de categoriile de pastă grosieră și semifină (11.175 g), cea din pastă fină reprezentând 39,60%, respectiv 8074 gr.

Ceramica ce prezintă decor tipic Boian-Spanțov (779 g), are o pondere redusă, de numai 3,82% din totalul ceramicii descoperite în acest context. Nici ceramica de tip Hamangia nu este foarte numeroasă (333 gr), cu o pondere de numai 1,64%. Demn de remarcat este și faptul că ceramica cu decor grafitat este foarte puțină, numai trei fragmente, provenind de la străchini modelate din pastă fină.

Pictura cu roșu crud a fost observată pe suprafața interioară a buzelor unor mici străchini realizate din ceramică fină sau semifină. Un singur caz demonstrează acest tip de pictură și pe suprafața interioară a unui vas cu dimensiuni mai mari.

Dacă diferențele evidențiate vor fi confirmate de analiza completă a întregului lot ceramic obținut în cursul cercetărilor din această campanie, vom putea obține o imagine mai clară a evoluției ceramicii într-un interval bine precizat și care corespunde perioadei de utilizare a celor două locuințe.

UTILAJUL LITIC (SILEX)

În această campanie au fost descoperite 68 de piese de silex. Din punct de vedere tipologic, predomină suporturile laminare (retușate sau nu), acestora adăugându-se așchiile și fragmentele de tip *esquille* (FIG. 1). Evidențiem faptul că în cazul unor așchii, dar și a unor fragmente indeterminabile s-a observat, pe partea dorsală, prezența cortexului rezidual.

Galeții/blocurile de silex utilizate în producția de suporturi aparțin tipului mat, omogen, de culori variate, de la crem-gălbui, la maroniu, cenușiu sau negru; uneori, două sau mai multe varietăți coloristice pot proveni din același bloc de silex.

În cazul suporturilor laminare frecvența cea mai mare o au fragmentele meziale și cele distale. Piese complete și cele fragmentare dar care conservă partea proximală au permis observația conform căreia acestea prezintă bulbul de percuție și talon neted ceea ce îndreptățește atribuirea lor stigmatelor ce caracterizează o percuție dură.

Piese fragmentate poartă fracturi predominant perpendiculare pe planul suportului, uneori însoțite de desprinderi longitudinale sau transversale; acestea din urmă au morfologia unor așchii de mici dimensiuni (asemănătoare unor *esquilles*) și sunt localizate pe suprafața ventrală.

Valorile lățimilor lamelor aparțin majoritar intervalului 15–19 mm și nu ajung, decât cu titlul de excepție, la 30 mm (o lamă mezială retușată bilateral, ceea ce presupune că lățimea inițială a suportului era chiar mai mare), sau 34 mm (o lamă distală neretușată). De asemenea, prezența în eșantion a două lamele meziale neretușate constituie o excepție, neputându-se vorbi de o producție propriu-zisă de astfel de suporturi.

Lamele ce prezintă rețușe marginale (uni- sau bilaterale), alături de un *grattoir* (păstrat fragmentar, respectiv parțial frontul activ), ilustrează categoria pieselor rețușate. Cele două lame cu troncatură pot fi interpretate drept inițiative de reciclare a unor unelte devenite nefuncționale – una din ele prezintă o suprafață incomplet transformată în troncatură, în extremitatea distală, iar în cazul celei de-a doua, troncatura este amplasată pe suprafața unei foste fracturi din treimea distală. Lamele rețușate au, cu puține excepții, ambele margini lungi modificate de rețușă directă, semiabruptă, continuă sau parțială (FIG. 2).

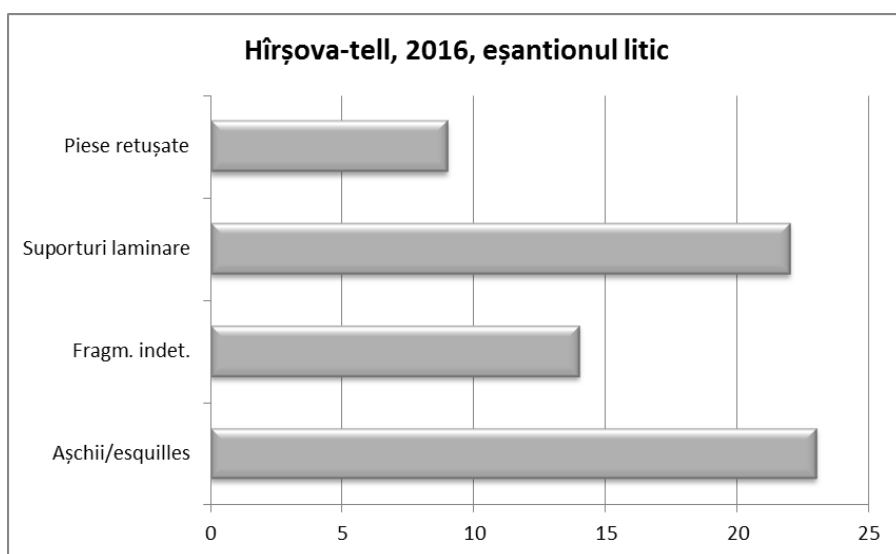

FIG. 1. Hîrșova-tell, 2016, SC/pP. Reprezentarea grafică a eșantionului litic (nr. piese silex).

FIG. 1. Hîrșova-tell, 2016, SC/pP. La représentation graphique de l'échantillon lithique (no. pièces en silex).

FIG. 2. Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. Lame rețușate.

FIG. 2. Hîrșova-tell, 2016, SC/pP. Des lames retouchées.

ANALIZA PETROGRAFICĂ A MATERIALULUI LITIC ȘLEFUIT

În campania din anul 2016 a continuat analiza petrografică a materialului litic șlefuit descoperit în suprafața SC/pP.

Pieseile analizate pot fi încadrate în următoarele categorii:

Frecătoare

un fragment de mici dimensiuni din gresie carbonatică, cu textură medie, cenușie, omogenă;
un fragment din gresie carbonatică grosieră, gălbuie, omogenă;
un fragment de mici dimensiuni din gresie grosieră, fin microconglomeratică, cenușie, eterogenă, compactă;

un fragment de mici dimensiuni din șist verde, cu textură foarte fină, cenușiu verzui mediu, omogen;

două fragmente de mici dimensiuni din calcar fin, crem, omogen.

Râșnițe

un fragment de mici dimensiuni din gresie carbonatică fină, cenușiu gălbuie, omogenă;
un fragment de mici dimensiuni din gresie carbonatică grosieră, cenușie, eterogenă;
un fragment de mici dimensiuni din cuarțit fin cristalizat, cenușiu deschis, omogen, foarte compact;

un fragment de mici dimensiuni din șist verde fin, cenușiu verzui, omogen, compact;

un fragment din calcar foarte fin grezos, gălbui, omogen.

Ascuțitoare/șlefuitoare

un piesă din gresie carbonatică fină, cenușiu gălbui, omogenă, fin micacee, compactă și un fragment de mici dimensiuni din aceeași rocă;

un fragment de mici dimensiuni din gresie carbonatică medie, cenușie, omogenă.

Fragmente

un fragment de gresie carbonatică foarte fină, bine sortată, gălbuie, omogenă;

un fragment de gresie carbonatică medie, bine sortată, gălbuie, omogenă;

Numeroase fragmente de calcar, cu dimensiuni de 1–10 cm, rar mai mari, au fost utilizate pentru realizarea diferitelor amenajări în interiorul locuințelor, în special a cuptorului. Alături de acestea sunt întâlnite și concrețiuni de silex, cu ocurență locală, în depozite de calcare de vârstă jurasică.

CERCETĂRI SEDIMENTOLOGICE

Pentru cercetările sedimentologice din acest an au fost decise două obiective. Primul dintre acestea avea în vedere continuarea efectuării de carotaje sedimentologice cu scopul completării datelor existente privind evoluția planimetrică a *tell*-ului și implicit, prin eventuala obținere a unor noi eşantioane, de completare a schemei cronologice a evoluției acestui monument. Cel de al doilea a avut în vedere continuarea analizei sedimentologice a situațiilor cercetate în cursul săpăturilor arheologice.

1. Carotaje sedimentologice

Carotajele sedimentologice, în coloane tubate, au fost realizate cu o carotieră mecanică operată de un motor Cobra TT.

Pentru a se identifica limita de nord, două carotaje au fost amplasate pe panta *tell*-ului în această zonă (proprietatea Irimia G. și proprietatea Docan). Cel de al treilea a fost făcut în baza *tell*-ului, pe proprietatea Ilie I., apropiată de marginea sud-estică a suprafeței SB. Al patrulea a fost situat la partea superioară a *tell*-ului, în extremitatea sa sud-vestică.

În nici unul dintre cele două carotaje situate pe pantă, C1 – Fundătura Dunării nr. 9 (proprietatea Irimia G.) și C2 (proprietatea Docan), nu au fost identificate niveluri de locuire eneolitice *in situ* (FIG. 3). Acumulări de coluviu, deci pe panta așezării, au fost identificate în carotajul C1. În carotajul C2 au fost identificate niveluri succesive de locuire cu abundente fragmente de cărămidă și cărbune atribuite

perioadei romane sau romano-bizantine (**Tab. 1**). Acestea sunt separate de niveluri cu foarte rari constituenți antropici, ce pot reprezenta fie nivelări, fie niveluri de coluviu acumulate pe pantă.

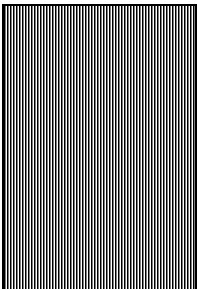
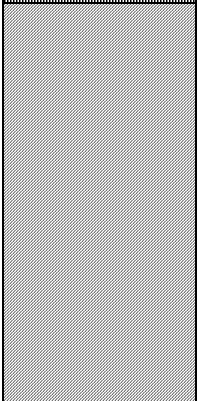

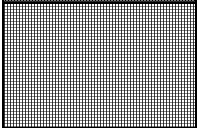

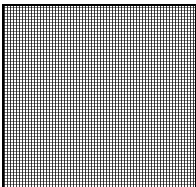
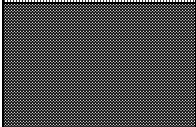
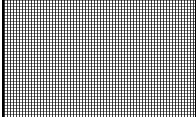
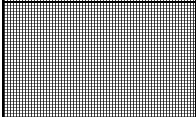
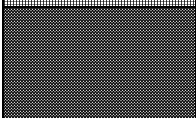
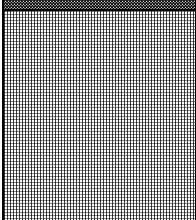
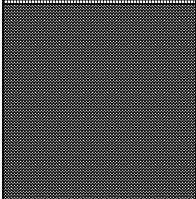
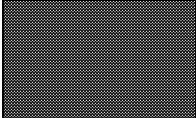
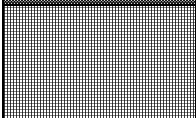
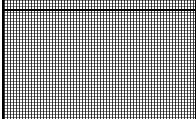

FIG. 3. Hirșova-tell. 2016. Succesiunea stratigrafică înregistrată în carotajul C1/2016.

FIG. 3. Hirșova-tell. 2016. La succession stratigraphique enregistrée dans le carottage C1/2016.

Tab. 1. Hirșova-tell. 2016. Succesiunea stratigrafică observată în carotajul C2 / 2016.

Tab. 1. Hirșova-tell. 2016. La succession stratigraphique enregistrée dans le carottage C2 / 2016.

ADÂNCIME	COLOANA	DESCRIERE	INTERPRETARE
0		Silt argilos și nisip fin, cenușiu deschis-mediu, friabil, omogen, cu structură agregată fină, cu rari constituenți antropici (c. a.) fini – cărbune, 1–3 cm.	Sol actual.
59		Silt cenușiu deschis și cărămiziu deschis, eterogen, friabil, cu fragmente de chirpici dezagregat, 4–5 cm, rare fragmente de calcar 1–2 cm, rare granule mm de chirpici ars și cărbune fin.	Coluviu.
124		Silt și nisip fin, cenușiu deschis, eterogen, friabil, cu abundente fragmente de chirpici ars/lutuială și cărbune.	Nivel de locuire.
153		Silt și nisip fin, cenușiu deschis, eterogen, friabil, cu relativ rare fragmente de chirpici ars/lutuială, cca 1 cm și frecvent cărbune fin.	Nivelare (?).
173		Silt și nisip fin, cărămiziu, eterogen, friabil, cu abundente fragmente de chirpici ars/lutuială 1–4 cm și rar cărbune.	Nivel de locuire.

200		Silt argilos și nisip fin, cenușiu deschis, relativ omogen, fin granular, foarte friabil, cu rare fragmente de lut ars și cărbune.	Nivelare (?).
239		Silt și nisip fin, cărămiziu, eterogen, friabil, cu abundente fragmente de chirpici ars/lutuială și rar cărbune.	Nivel de locuire. Eșantion C14.
257		Silt argilos și nisip fin, cenușiu deschis-mediu, eterogen, granular, friabil, cu rare granule de cărbune și granule siltice cenușiu deschis, cm.	Nivelare (?).
276		Silt argilos și nisip fin, brun gălbui, f. omogen, cu rare fragmente de scoici.	Nivelare (?).
300		Silt și nisip fin, cenușiu deschis-mediu, relativ omogen, cu frecvente granule fine de lut ars și de cărbune (15–20%), uniform distribuite.	Nivel de locuire.
324		Silt argilos brun deschis / gălbui, f. omogen, friabil, cu f. rare granule de lut ars și de scoici. Limita marcată de fragment de concrețiune carbonatică 5 × 3 cm.	Nivelare (?).
369		Silt argilos și nisip fin brun deschis, eterogen, cu frecvente fragmente de lut ars, rar cărbune fin și rare fragmente de concrețiuni carbonatice, max. 1 cm.	Nivel de locuire.
410		Silt și nisip fin cenușiu mediu, eterogen, cu abundente fragmente de lut ars, 1–5 cm și rare fragmente de cărbune fin, cu limită netă.	Nivel de locuire.
427		Silt și nisip fin brun deschis, aspect eterogen, cu rare fragmente de concrețiuni carbonatice cm.	Nivelare (?).
452		Silt și nisip fin, brun și gălbui, eterogen, cu rare granule de cărbune mm și un nivel cm de arsură roșie.	Nivel de locuire.
474		Silt argilos și nisip fin gălbui, foarte omogen, compact, fără incluziuni.	Nivel natural (?).
500			

În cadrul succesiunii înregistrate în carotajul C3 a fost întâlnită limita dintre nivelurile de locuire gumelnițeană și nivelurile de acumulare naturală din alcătuirea marginii de terasă joasă pe care este amplasat situl. În carotajul C4 a fost observată limita superioară a nivelurilor gumelnițene, care se corelează cu nivelurile observate în sondajul S2 Vest.

2. Analiza succesiunilor cercetate arheologic

În campania de cercetări arheologice din anul 2016 au fost analizate nivelurile de construcție, utilizare și distrugere ce corespund evoluției SL 112 și SL 113 din SC/pP.

Au fost prelevate trei eșantioane micromorfologice în zona sudică a acestor structuri. Primul este reprezentat printr-un nivel de deșeuri cu abundente fragmente de cărbune și de lemn, într-o matrice de cenușă, suprapus de o acumulare rezultată în urma distrugerii unei structuri neincendiate, cu lentile de lut și chirpici și lamine de lemn.

Al doilea eșantion micromorfologic este situat în succesiunea de podele, lutuiei și niveluri ocupaționale din interiorul locuinței din partea superioară, în vecinătatea vetrei, ce include un nivel de cenușă.

Al treilea eșantion micromorfologic este localizat în locuința neincendiată din bază (**FIG. 4**) și este reprezentat printr-o succesiune foarte fin stratificată de niveluri de construcție și utilizare din interiorul acesteia. Analiza comparativă a acestor două succesiuni poate evidenția unele modificări de construcție sau amenajare, respectiv utilizare, a acestor două locuințe.

FIG. 4. Hîrșova-tell, 2016. Succesiunea stratigrafică atribuită locuinței neincendiate din bază.

FIG. 4. Hîrșova-tell. 2016. La succession stratigraphique attribuée à la maison située dans la base.

INDUSTRIA MATERIILOR DURE ANIMALE

42 de piese, atribuite industriei materiilor dure animale alcătuiesc lotul din această campanie. Osul este principala materie primă din care au fost lucrate 33 de piese. Din corn au fost lucrate numai 8 piese și una singură a avut drept suport pentru confecționare o bivalvă de *Spondylus*. Dacă avem în vedere etapele principale ale lanțului tehnologic (obiecte finite, piese în curs de prelucrare, suporturi și resturi de debitaj) și gradul de finisare, se poate observa că repartiția lor este inegală, net în favoarea pieselor finite – 25 exemplare (59,5% din total), spre deosebire de piesele în curs de prelucrare – două exemplare (4,8%), suporturile – cinci exemplare (11,9%) și resturile de debitaj – trei exemplare (7,2%). Acestora li se adaugă cele indeterminate (piese ce par să fi fost finisate, dar a căror funcție nu a putut fi identificată cu certitudine, datorită fracturării) – 7 exemplare (16,6%).

Nr.	Grupă tipologică	Os	Corn	<i>Spondylus</i>
1.	Spatulă	5		
2.	Vârf	4		
3.	Daltă	3	4	
4.	Astragal abrazat	3		
5.	Podoabă	4		1
6.	Harpon		1	
7.	Preformă	1	1	
8.	Suport	4	1	
9.	Rest de debitaj	3		
10.	Indeterminată	6	1	

Tab. 2. Hîrșova-tell, 2016. Distribuția numerică a diferitelor tipuri de artefacte.

Tab. 2. Hîrșova-tell, 2016. La distribution numérique des différents types d'artefacts.

Categoria tipologică cea mai numeroasă este cea a spatulelor ($n=5$) (**Tab. 2, FIG. 5/a**). Trei dintre acestea au fost confecționate pe suport plat, prin bipartiția longitudinală a coastei. Laturile de debitaj și fața inferioară au fost abrazate pe suprafețe variabile. Piese de acest tip sunt puternic uzate, atât la nivelul frontului activ, cât și la nivel mezial, probabil ca urmare a manipulării. La un al patrulea exemplar, pentru a se forma frontul activ s-a aplicat percuția longitudinală. În momentul bipartiționării, nu s-au detașat două semi-coaste și partea proximală a rămas intactă. Pentru zona unde bipartiția s-a finalizat, laturile au fost regularizate prin abraziune. Frontul activ a fost creat prin abraziune, aplicată la nivelul extremității, doar dinspre fața inferioară. Asupra unui ultim exemplar nu s-a intervenit tehnologic. În schimb, pe fața convexă, se dezvoltă o bandă mezială de lustru puternic și striuri foarte fine, iar pe cea concavă – o bandă lată de uzură, alături de șanțuri de presiune, cu striuri interioare.

A doua categorie tipologică este reprezentată de vârfuri ($n=4$) (**FIG. 5/b**). Un prim tip de suport a fost obținut prin quadri-partiție, fără a putea restabili procedeele, deoarece întreaga suprafață a piesei a fost regularizată prin *raclage* longitudinal, creându-se secțiunea circulară. Spre partea distală, s-a aplicat o abraziune în jurul întregii circumferințe, pentru a amenaja vârful. Un alt tip de suport plat a fost obținut utilizându-se așchierea prin percuție. Laturile sunt rămase în mare parte în stare brută. Frontul activ a fost amenajat prin abraziunea fețelor și laturilor, la nivel distal. În fine, ultima modalitate de obținerea a suportului a constat în bipartiția prin dublu *rainurage*. Pentru amenajarea frontului, s-a aplicat o abraziune la nivel distal, în jurul întregii circumferințe.

Două dălțițe au fost confecționate pe suport plat, fiind utilizată bipartiția prin percuție a osului. Frontul activ a fost amenajat prin abraziune aplicată bifacial doar la nivelul extremității active. O a treia dălțiță conservă volumul anatomic al matricei osoase (**FIG. 5/c**). La nivel proximal, nu știm cum a avut loc segmentarea, deoarece extremitatea este în mare parte fracturată. Frontul activ a fost creat printr-o lovitură prin percuție, după care planul de debitaj a fost abrazat. Aceeași abraziune s-a aplicat și pe fața superioară pe o bandă mediană, pentru a regulariza extremitatea.

Trei astragale de *Bos taurus* (**FIG. 5/d**) au fost abrazate pe una din fețe, ceea ce a dus la formarea unor mici zone cu plajă de striuri regulate.

Domeniul estetic este reprezentat de patru obiecte de podoabă, confecționate din os. Trei exemplare sunt vertebre de pește, perforate central (**FIG. 5/e**). Cea de a patra piesă este o mică perlă cilindrică cu o perforație centrală, realizată prin rotație.

Celelalte categorii de subproduse ale lanțului operator (suporturi și resturi de debitaj), atrag atenția în special prin predominanța procedurii de bipartiție prin dublu *rainurage*, ceea ce necesită o investiție importantă de timp, dar este extrem de productiv, deoarece duce la obținerea a două suporturi cu forme predefinite (**FIG. 5/f**).

Din corn, au fost confecționate dălțițe, având un sistem de înmănușare format din perforații realizate prin rotație bifacială ($n=3$) (**FIG. 6/a**). Frontul de tip daltă a fost realizat prin mici așchieri unifaciale. În unele cazuri, a intervenit și un procedeu de fasonaj al zonei de așchiere. De obicei, frontul activ este afectat de utilizare, constând în mici așchieri și lustru microscopic. Un fragment distal pare a proveni dintr-o daltă pe suport plat. Nu știm procedeele de obținere ale suportului, datorită fracturării. Amenajarea frontului activ a fost realizată prin abraziune aplicată doar pe fața inferioară.

Harponul (**FIG. 6/b**) a fost confecționat pe o axă de corn bipartiționată longitudinal, fără a mai putea identifica procedeele, datorită intervențiilor ulterioare. Amenajarea părții proximale s-a realizat printr-un *raclage* destul de neregulat. Același *raclage* longitudinal a fost aplicat și pentru fasonajul trunchiului. Barbelura, ca și protuberanțele, au fost detașate prin *sciage*. Din păcate, vârful este fracturat.

Preforma (**FIG. 6/c**) este o rază de corn care a cunoscut un procedeu de segmentare prin percuție, la ambele extremități. Apoi, a avut loc un debitaj longitudinal, rezultând un suport plat. Nu cunoaștem procedeu de bipartiție, deoarece laturile de debitaj au fost regularizate. Suportul conservă volumul anatomic al cornului, segmentarea din ramură realizându-se în percuție indirectă.

În opinia noastră, piesa din valvă de *Spondylus* (**FIG. 5/d**) era o perlă bilobată, care s-a fracturat și a fost refolosită. Uzura avansată a piesei este evidentă, cu deformarea pereților perforației, demonstrând o suspendare îndelungată.

Din punct de vedere tipologic se poate constata o varietate semnificativă ce indică activități diversificate în care erau folosite aceste piese, chiar dacă, numeric acest lot nu este foarte mare.

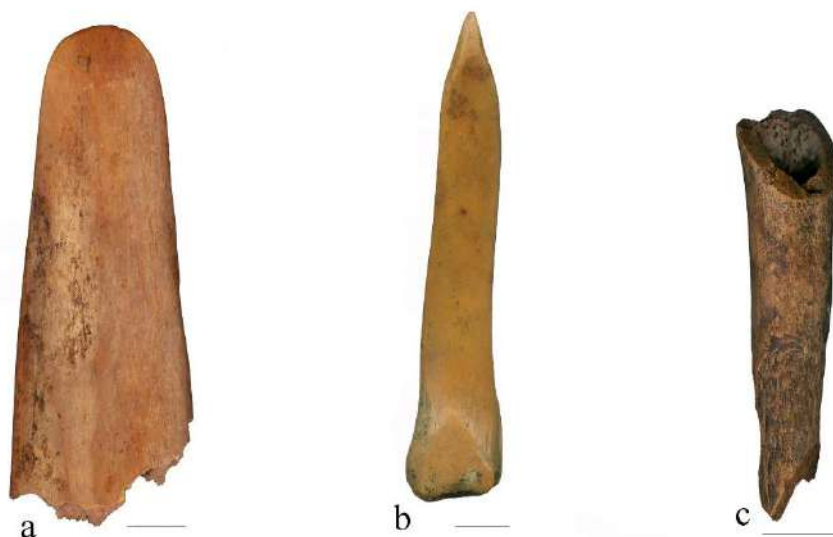

FIG. 5. Hîrșova-tell. 2016. SC/pP. Artefacte confecționate din os: a. spatulă; b. vârf; c. dăltiță; d. astragal abrazat; e. element de podoabă; f. suport.

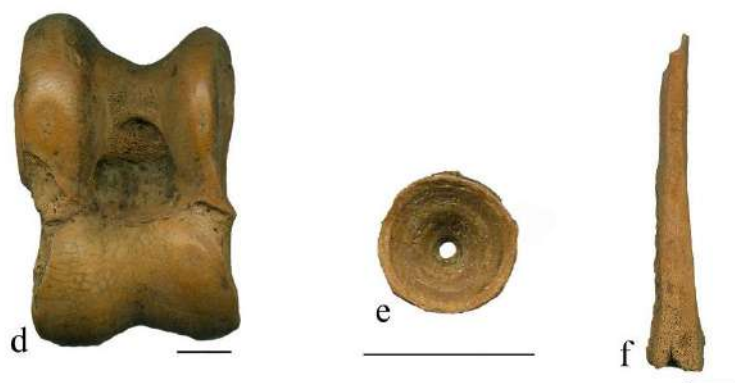

FIG. 5 Hîrșova-tell. 2016. SC/pP. Pièces confectionnées en os : a. spatule ; b. pointe ; c. ciseau ; d. astragale abrasé ; e. objet de parure ; f. support

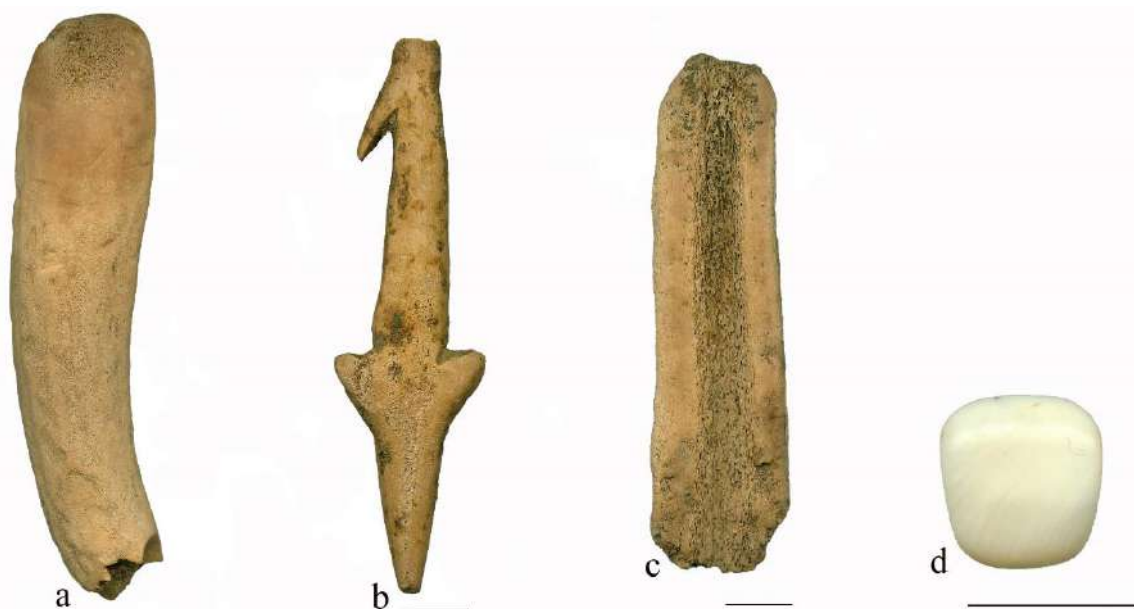

FIG. 6. Hîrșova-tell. 2016. SC/pP. Artefacte confecționate din corn de *Cervus elaphus* și valvă de *Spondylus*: a. dăltiță; b. harpon; c. preformă; d. element de podoabă.

FIG. 6. Hîrșova-tell. 2016. SC/pP. Pièces confectionnées en bois de *Cervus elaphus* et coquillage de *Spondylus* : a. ciseau ; b. harpon ; c. ebauche ; d. objet de parure.

STUDIUL RESTURILOR DE MAMIFERE DE LA HÎRȘOVA TELL

Lotul studiat provine din 18 unități stratigrafice cercetate în această campanie în SC/pP. Au fost recuperate 1494 fragmente de mamifere (**Tab. 3**) cu o greutate de 14,96 kg. Numai 804 (53,7%), cu o greutate de 11,80 kg (78,9%), au putut fi determinate specific.

Specia	NR	%	G	%
<i>Bos taurus</i>	332	41,29	8529	72,26
<i>Ovis aries</i>	21	2,61	324	2,74
<i>Capra hircus</i>	4	0,50	76	0,64
Ovicaprine	311	38,68	1570	13,30
<i>Sus domesticus</i>	38	4,73	492	4,17
<i>Canis familiaris</i>	49	6,09	267	2,26
Total domestice	755	93,91	11258	95,37
<i>Vulpes vulpes</i>	9	1,12	39	0,33
<i>Meles meles</i>	1	0,12	5	0,04
<i>Mustelid de talie mică</i>	1	0,12	1	0,01
<i>Sus scrofa</i>	12	1,49	215	1,82
<i>Cervus elaphus</i>	7	0,87	224	1,90
<i>Capreolus capreolus</i>	3	0,37	21	0,18
<i>Lepus europaeus</i>	16	1,99	41	0,35
Total sălbatic	49	6,09	546	4,63
Total determinate	804	100	11804	100
<i>Sus domesticus/Sus scrofa</i>	43		388	
Total indeterminate	638	42,96	2560	17,35
Total mamifere	1485		14752	
<i>Corn de cerb</i>	9		210	

Tab. 3. Hîrșova-tell. 2016. SC/pP. Repartiția resturilor de mamifere ca număr de resturi (NR) și greutate (G este exprimată în grame).

Tab. 3. Hîrșova-tell. 2016. SC/pP. La répartition des restes de mammifères par nombre de restes (NR) et poids (est exprime en grammes).

Întreg lotul poate fi caracterizat drept rezultatul unor activități menajere, fragmentele analizate prezentând caracteristicile specifice (urme de tăiere – dezarticulare, de descărnare, urme de dinți și de ardere). În cazul urmelor lăsate de dinți trebuie avut în vedere și faptul că acestea ar fi putut fi determinate de intervențiile carnivorelor – foarte probabil câini, dar în același timp nu putem ignora nici posibilitatea intervențiilor distructive ale suinelor domestice.

Dintre cele 12 specii determinate (**Tab. 3**), cinci sunt domestice (vită, oaie, capră, porc și câine) iar șapte sunt sălbatic (cerb, căprior, mistreț, vulpe, bursuc, o specie de mustelid de talie mică și iepure de câmp), definindu-se astfel un spectru relativ bogat.

În ceea ce privește animalele domestice, datele preliminare demonstrează că ovicaprinele (41,79%) urmate de bovine (41,29%), sunt cele mai importante. Lista acestora este completată de câine (6,09%) și porc (4,73%). În cazul acestuia din urmă este posibil ca ponderea statistică reală să fi fost mult mai mare, dar numărul relativ mare de suine (*Sus* sp. – 43 de fragmente) ce nu au putut fi determinate specific, fie din cauza fragmentarității fie a vârstei fragede, a împiedicat o determinare taxonomică mai precisă.

Cinci dintre resturile scheletice aparținând câinelui care prezintă urme de tranșare demonstrează faptul că acesta era consumat, un alt argument în acest sens fiind oferit și de ponderea statistică semnificativă a acestuia – peste 6 %.

În decursul studierii lotului din acest an a devenit foarte vizibil faptul că atunci când este avut în vedere numărul de resturi scheletice, cele provenind de la speciile cu dimensiuni medii (ovicaprine, carnivore etc), au o pondere statistică mai mare comparativ cu cele provenind de la speciile cu dimensiuni mai mari (vită, cerb, mistreț). Această situație se datorează în principal gradului de fragmentare mai mare în primul caz, față de cel de al doilea. În ceea ce privește fragmentaritatea aceasta poate avea cauze multiple ce se pot datora condițiilor tafonomice din sol (îngheț/dezgheț, umezeală etc), sau diferitelor acțiuni antropice de genul tranșării, dezarticulării etc. Având în vedere această situație am decis ca resturile scheletice să fie cântărite cu scopul de a verifica și compara datele astfel obținute. Cântărirea lor a demonstrat că în fapt bovinele au cea mai mare pondere în cadrul paleoeconomiei animaliere cu o pondere de 72,26%, ovicaprinele situându-se la mare distanță cu doar 16,68%, acestea fiind urmate de către porc (4,17%) și câine (2,26%) (**Tab. 3** și **FIG. 7**).

Resturile osteologice provenind de la animalele sălbatice dețin o pondere mai redusă, atât din punctul de vedere al numărului (cca 6%), cât și din cel al greutății (4,63%), în lotul studiat. Rezultă, evident, faptul că vânătoarea, privită ca sursă de hrană, ocupa o poziție secundară comparativ cu cea de creștere a animalelor.

De asemenea se observă că ponderea mamiferelor de talie medie spre mică (vânat de talie mică) este relativ importantă ca NR, dintre specii remarcându-se iepurele de câmp (1,99%) și vulpea (1,12%). Nu trebuie neglijat nici aportul mamiferelor de talie mare și medie (cervidele și mistrețul) care aduc o cantitate importantă de carne în cadrul dietei acestei comunități. Ca greutate cerbul și mistrețul au cea mai mare pondere cu 1,90% respectiv 1,82% (**Tab. 3** și **FIG. 7**).

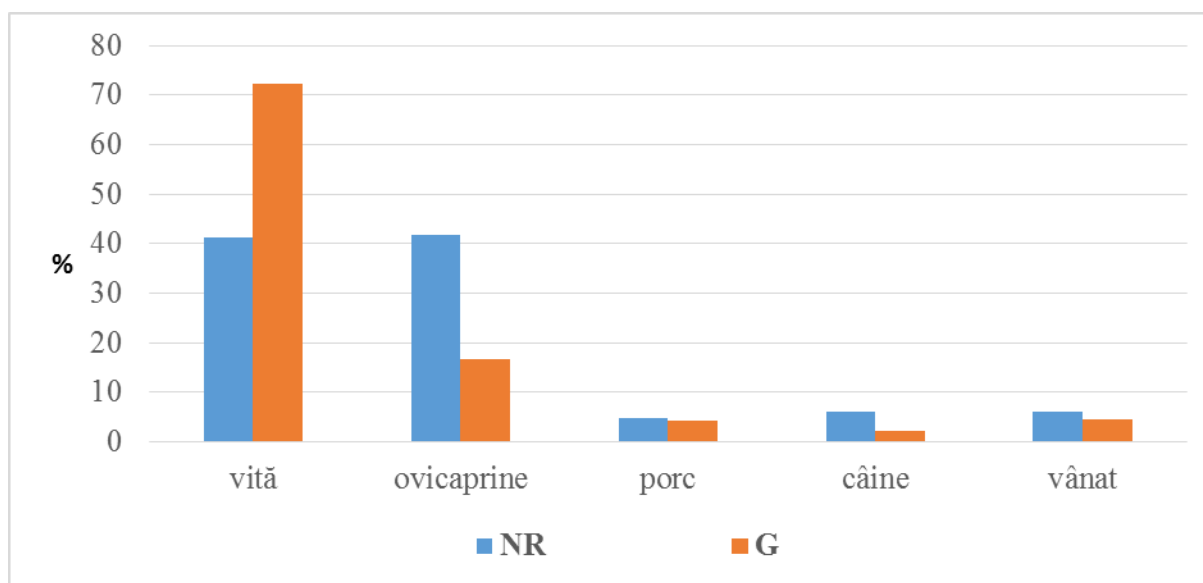

FIG. 7. Hîrșova-tell. 2016. SC/pP. Reprezentarea grafică a resturilor de mamifere domestice și a vânatului ca număr de resturi (NR) și greutate (G).

FIG. 7. Hîrșova-tell. 2016. SC/pP. La représentation graphique des restes de mammifères domestique et sauvages par nombre de restes (NR) et poids (G).

Analiza comparativă a datelor obținute din studierea materialelor arheozoologice aparținând mamiferelor provenind din contextele gumelnițene cu cele din contexte Boian permite câteva observații ce evidențiază o serie de modificări în paleoeconomia animalieră a comunităților respective: (i) ponderea mamiferelor domestice este mult mai mare (peste 90% ca NR și greutate); (ii) bovinele și ovicaprinele

sunt animalele domestice cele mai exploatate; (iii) vânatul este slab reprezentat (cca 6% ca NR și 4% ca greutate).

STUDIUL MATERIALULUI FAUNISTIC (MOLUȘTE, PEȘTI, ȚESTOASE ȘI PĂSĂRI)

Lotul compus din materialele faunistice studiate a provenit din SC/pP fiind obținut prin prelevare directă. Din punctul de vedere al numărului de resturi loturile cele mai importante au fost furnizate de către US-urile 20248 (402) și 20278 (101). Din numărul total de 1163 resturi identificate (FIG. 8), 877 proveneau de la moluște, 268 de la pești, 15 de la țestoase și 3 de la păsări.

Moluște

Din cele 877 cochili de moluște identificate, cele mai multe (796), aparțin speciilor din genul *Unio* (*U. pictorum*, *U. tumidus*, *U. crassus*). În schimb, numai 76 de exemplare aparțin scoicii de lac (*Anodonta* sp.). Scăzută, în cazul acestui lot, este și reprezentarea gasteropodului *Viviparus* sp. și bivalvelor *Dreissena* sp. (FIG. 8).

Dimensiunile indivizilor de *Unio* se încadrează în categoria celor medii dar sunt prezenți și indivizi de mici dimensiuni (FIG. 9). Valorile înălțimii cochiliei celor 119 indivizi de *Unio pictorum* se eșalonează între 22,4 și 41,5 mm (media 32 mm), a celor 158 de indivizi de *Unio tumidus* între 23,5 și 41,7 mm (media 32,86 mm) iar a celor 63 indivizi de *Unio crassus* între 20,5 și 32,3 mm (media 27,75 mm).

Și în acest eșantion frecvența valvelor de *Unio crassus* este mare (7,86% din totalul moluștelor). Aceste date confirmă rezultatele anterioare⁴ și faptul că în această perioadă a locuirii scoica era consumată mai intens datorită preferințelor alimentare sau chiar a abundenței în mediu datorită caracteristicilor ecologice propice pentru dezvoltarea speciei *U. crassus*.

Pești

Din lotul studiat (268 resturi), au fost determinate 216 cu o pondere statistică de 80,5% (FIG. 10). Acestea sunt în general oase robuste care se păstrează mai bine în timp și care pot fi colectate cu ușurință direct (keratohyalul, prima radie a înotătoarelor, dentarul, opercularul, basioccipitalul, parasfenoidul și vertebrele).

Compararea listei taxonomice din acest an cu cea precedentă nu a evidențiat modificări semnificative. Toate speciile prezente sunt comune Dunării și apelor dulci: sturioni, știucă, crap, somn și șalău. Dintre acestea somnul domină ca număr de resturi (32,09%) fiind urmat de crap (15,97%). Sturionii sunt bine reprezentați în acest eșantion, menținându-se cu un procent de 21,64%, urmați de știucă (4,1%). Șalăul este de asemenea prezent cu 2,61% din totalul resturilor de pești.

Reconstituirea dimensiunilor

Sturionii

Aceștia au fost determinați pe baza resturilor provenind de la scuturile osoase externe, a radiilor de la înotătoare sau a oaselor de la craniu (palatopterygoid, dentar). În lotul din această campanie singura specie determinată este morunul (*Huso huso*). Au fost studiate resturi provenind de la cel puțin patru indivizi, cu talii medii sau foarte mari.

Știuca (*Esox lucius*)

Această specie este reprezentată de cinci indivizi dintre care trei sunt de talie mică (218–312 mm LT, 0,06–0,2 kg). Ceilalți aveau talii mari (733 mm LT și 3 kg) și foarte mari (912 mm LT și 6 kg). Masa totală a știucilor determinate în acest lot este de 9,3 kg.

Crapul (*Cyprinus carpio*)

Au fost identificați cinci indivizi cu talii cuprinse între 459 și 797 mm LT (1,4–7,1 kg). Toți se încadrează în categoria reproducătorilor. Masa totală a crapilor din acest lot ajunge la 23,5 kg.

Somnul (*Silurus glanis*).

Au fost reconstituite dimensiunile pentru 15 indivizi (FIG. 10) cu talii cuprinse între 730 și 2400 mm LT (2,5–91 kg). Aceștia se încadrează în categoria medie spre mare. Masa totală a indivizilor estimați se ridică la peste 297 kg.

⁴ Popovici et alii 2014b.

Șalău (*Sander lucioperca*)

În cazul șalăului au fost reconstituite dimensiunile pentru 3 indivizi. Doi au taliile de 700 mm LT (3,1 kg) și unul de 815 mm LT (5 kg) încadrându-se în categoriile mare și foarte mare.

Datele rezultate din studiul acestui eșantion confirmă rezultatele de până acum obținute în SC/pP atribuite culturii Boian. Frecvența statistică scăzută a speciilor de talie mică și a ciprinidelor, demonstrează că, foarte probabil, pescuitul era orientat preponderent către capturarea speciilor de talie mare precum crapul, somnul sau sturionii.

Reptile

Numai 15 resturi osteologice determinate aparțin broaștei țestoase. Țestoasa de apă *Emys orbicularis* este prezentă cu 9 resturi izolate de la carapace și plastron. Țestoasa de stepă *Testudo graeca* este slab reprezentată cu resturi de la plastron și doar un rest de la carapace.

Păsări

În eșantion au mai fost identificate trei fragmente aparținând păsărilor.

Taxon	<i>Unio tumidus</i>	<i>Unio pictorum</i>	<i>Unio crassus</i>	<i>Unio sp.</i>	<i>Anodonta sp.</i>	<i>Dreissena polymorpha</i>	<i>Viviparus sp.</i>	Mollusca Total	Sturioni	<i>Esox lucius</i>	<i>Cyprinus carpio</i>	Cyprinidae	<i>Silurus glanis</i>	<i>Sander lucioperca</i>	Pisces IND	Pisces Total	<i>Emys orbicularis</i>	<i>Testudo graeca</i>	Reptilia Total	Aves	Total
20248	70	58	38	86	25	1	2	280	14	9	25	7	31	5	23	114	6		6	2	402
20250	5	14	4	32	7			62	1		1		10			12				1	75
20256	2	4						6		1			1			2					8
20273	4	3	1	45	7	1		61	1	1	2		1			5					66
20274	3	1	1	11	2			18					1		2	3					21
20275	6	6	3	26	6			47	8		2		3		7	20		5	5		72
20276	6		1	20	3		1	31	3		1		2			6					37
20278	11	5	7	30	5			58	6		16		11		10	43					101
20683	25	13	2	78	10			128	1				2			3					131
20738	7	4	1	19	1			32				2	3	1		6	1		1		39
20744	7	6	5	7	2			27			1	1	3	1	6	12	1	1	2		41
20749													1			1					1
20804				1				1													1
20806	6	8	1	15	3			33	2		1		3		2	8					41
Context 20810	1			1				2													2
20827		1		2				3													3
20828	1	1		4	2			8									1		1		9
20829		2						2													2
20840	2	9	1	6	2			20			4	6	1			11					31
20841	2	1		3				6													6
20848		1		2				3													3
20849	3	4	2	11	1			21	2		1		10			13					34
20854	2	2	1	6				11					1			1					12
20856	1			1				2													2
20858				1				1		2					2	4					5
20863	1			2				3													3
20877	1							1													1
20849-50		2	1	3				6													6
20850-58	2			2				4			2		2			4		6			8
Total	168	145	69	414	76	2	3	877	38	11	58	16	86	7	52	268	9	6	15	3	1163

FIG. 8. Hîrșova-tell. 2016. SC/pP. Numărul resturilor faunistice identificate (moluște, pești, țestoase și păsări).

FIG. 8. Hîrșova-tell. 2016. SC/pP. Le nombre de restes fauniques identifiés (mollusques, poissons, tortues et oiseaux).

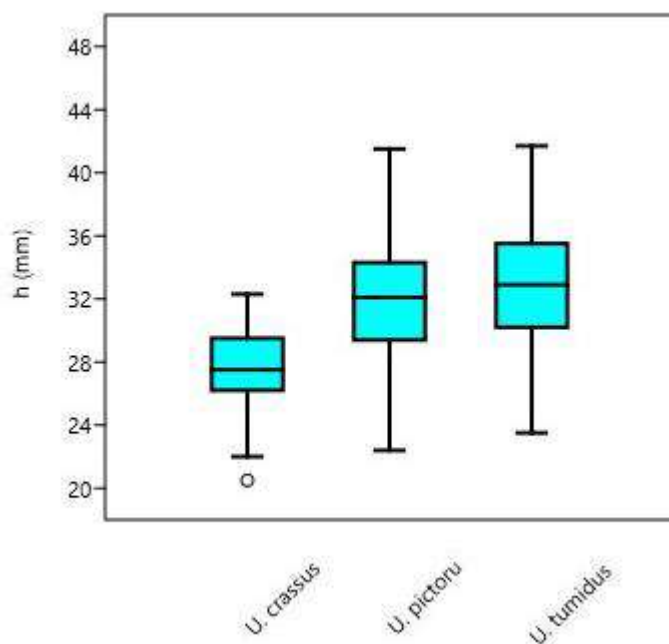

FIG. 9. Hirşova-tell. 2016. SC/pP. Variația înălțimii cochiliilor din genul *Unio* (*U. crassus*, n=63; *U. pictorum*, n=119; *U. tumidus*, n=158) prezente în eșantionul 2016.

FIG. 9. Hirşova-tell. 2016. SC/pP. Variation de la hauteur des coquilles du genre *Unio* (*U. crassus*, n=63; *U. pictorum*, n=119; *U. tumidus*, n=158) présentes dans l'échantillon de 2016.

FIG. 10. Hirşova-tell. 2016. SC/pP. Reconstituirea taliilor (lungime totală-LT) pentru indivizii (n=15) de somn (*Silurus glanis*).

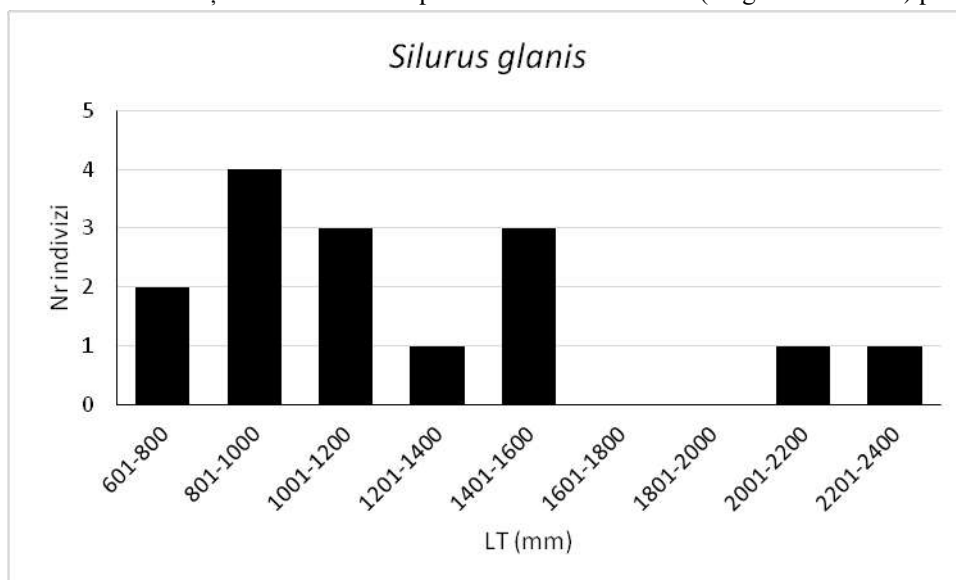

FIG. 10. Hirşova-tell. 2016. SC/pP. Reconstitution des tailles (longueur totale-LT) pour les individus (n=15) de silure (*Silurus glanis*).

OBSERVAȚII
PRELIMINARE

1. Stratigrafia

De la bun început se poate afirma că situația din SC/pP și SC/pA reprezintă o secvență stratigrafică unică pentru această zonă. Precizăm, încă o dată, că suprafața cercetată este mică și în consecință unele rezerve se impun. Dar, se poate afirma că în această parte a *tell*-ului constatăm o succesiune stratigrafică continuă de la secvențele ocupaționale Boian la cele Gumelnița, primele având cca 3,50 m, dar oferind detalii suplimentare.

Analiza comparativă dintre profilul existent în S. I/2009, cu cel din S. I din SC/pA și cu cel publicat de către D. Galbenu⁵, sugerează o extensie stratigrafică comparabilă pentru zona sa centrală cu cea din SC/pP, dar cu o foarte probabilă înclinare de la vest spre est.

Vestigiile construcțiilor aparținând comunităților Boian sunt suprapuse direct de cele atribuite comunităților gumelnițene. În același timp, datele existente elimină, cel puțin în SC/pP, existența unor perioade de abandon. Valoarea cronologică a depunerilor situate între diferitele construcții este dificil de estimat în acest moment dar, oricum, nu puteau fi foarte mari dacă luăm în considerare extensia acestora. Totuși, datorită faptului că în săpătură au fost evidențiate dovezi care certifică efectuarea unor

⁵ Galbenu 1962, Fig. 1 unde stratigrafia atribuită depunerilor Boian pare a avea cca 3–4 m.

diferite operațiuni de nivelare (realizate, în marea majoritate a situațiilor, prin îndepărtare de material), este posibil ca în aceste condiții, chiar dacă succesiunea stratigrafică nu demonstrează întreruperi de locuire, în realitate să fie posibil ca acestea să fi existat. Dacă această situație va fi confirmată și de datele radiometrice, se poate crede că există aici posibilitatea studierii detaliate a evoluției eneoliticului pe malul Dunării, în Dobrogea, enunțată pentru prima dată de către D. Galbenu⁶ și care a suscitat mai multe luări de poziție⁷.

2. Complexele de locuire

Rezultatele cercetărilor din campaniile 2013 și 2016 au reușit să completeze semnificativ cunoștințele generale privind construcția și utilizarea locuințelor atribuite secvențelor ocupaționale Boian de la Hîrșova chiar dacă unele detalii constructive sunt diferite⁸. Din punctul de vedere al materialelor folosite și al soluțiilor constructive, constatăm similitudini accentuate cu cele gumelnițene cercetate tot aici sau în alte așezări. În cursul acestei campanii, 2016, au apărut în schimb și particularități ce deocamdată nu știm în ce măsură sunt numai excepții sau, mai curând, secvențe ale unei evoluții ale cărei detalii începem abia acum să le întrevădem cu mai multă claritate.

3. Ceramica

O importanță deosebită o prezintă ceramica dar, deocamdată, studiul acesteia este în curs, astfel încât nu este posibilă o analiză detaliată în acest raport. Dar câteva precizări preliminare se impun. Acestea pot evidenția faptul că în cadrul ceramicii descoperite în secvențele ocupaționale din perioada de început a locuirii gumelnițene (din punct de vedere stratigrafic, în SC/pP), sunt vizibile elemente timpurii ale acesteia dar și prezența unora ce pot fi considerate drept persistențe culturale Boian. Între acestea, am aminti în primul rând existența „paharelor” modelate din pastă fină, cu buza ușor evazată, tăiată oblic la interior, pereți subțiri și uneori decorate cu fascicule orizontale de caneluri înguste, puțin adânci. În majoritatea cazurilor acestea prezintă pictură roșie „crudă” atât la exterior cât și la interior. Frecvența acestei forme ceramice este redusă. Aceeași situație a fost observată și la Bordușani în cazul locuirilor gumelnițene timpurii. La Hîrșova, alături de ele, apar așa-numitele castroane cu umăr proeminent, cu umăr masiv, lat și ele caracteristice pentru evoluția timpurie a culturii Gumelnița aici. Deci pentru moment, din punctul de vedere al ceramicii, se poate certifica existența unor forme timpurii ale ceramicii gumelnițene. Se poate remarca și foarte scăzuta prezență a decorului grafitat. Este dificil de afirmat dacă aceasta este situația generală în cazul sitului sau dacă ea se datorează suprafeței mici cercetate. Faptul că aceste observații sunt valabile și pentru secvențele ocupaționale gumelnițene timpurii de la Bordușani – Popină⁹, ne face să credem că este, mai curând, o situație generală.

În ceea ce privește nivelurile atribuite culturii Boian remarcăm și faptul că frecvența ceramicii decorate prin incizie, excizie și spații decorative încrustate cu pastă albă este semnificativ comparativ cu situația din US-urile posterioare. Vasele cu dimensiuni medii și mari, cu decor preponderent excizat, cu elemente decorative ce prezintă analogii cu cele ale secvențelor târzii ale culturii sunt mult mai frecvente. Semnificativă este și frecvența în creștere, comparativ cu nivelurile anterioare, a ceramicii Hamangia, dar mai redusă decât a fost ea menționată în cazul săpăturilor conduse de către D. Galbenu. Desigur, studiul aprofundat al întregului lot ceramic credem că va putea trasa coordonate mai clare și, mai ales, va potența semnificația sa. Este evident faptul că înregistrăm aici trecerea graduală spre formele culturale caracteristice pentru cultura Gumelnița.

4. Gestiunea resurselor

Remarcăm, în același sens, modificări semnificative la nivelul strategiilor de exploatare a diverselor resurse și ne referim aici în special la rezultatele studiilor de arheozoologie, IMDA și utilajul litic. Acestea sugerează manifestarea unor modificări ce sunt mai evidente în comparație cu manifestarea comportamentelor privind construirea diverselor structuri, inclusiv locuințele. Ultimile rapoarte publicate sunt elocvente în acest sens¹⁰.

În atare situație se poate sublinia faptul că formele de manifestare ale unor norme (construirea locuințelor, amplasarea spațială a lor, utilizarea unor materiale), se conservă în mai mare măsură, fiind

⁶ Galbenu 1962, 285–305; Galbenu 1966, 321–328; Comșa 1962, 79–81.

⁷ Vezi Șimon 1979, 358–366; Hașotti 1997, 75; Voinea 2005, 23–25 etc.

⁸ Vezi în acest sens și Galbenu 1962.

⁹ Popovici *et alii* 2014a.

¹⁰ Popovici *et alii* 2014b.

mai conservatoare în timp ce altele (gestiunea resurselor, utilajul și ceramica), comportă modificări și ele vizibile și în orice caz, mai rapide. În acest context, ceramica prin intermediul formelor, decorurilor și mai ales a frecvenței unora dintre acestea este expresivă, având o pondere privilegiată.

5. Formarea tell-ului

Un alt aspect se dovedește a fi extrem de important. Ne referim aici la procesul de formare a tell-ului de la Hîrșova. Informațiile existente în istoriografia românească, la nord de Dunăre, referitoare la formarea tell-urilor sunt lacunare. La Hîrșova, datele obținute până în prezent, referitoare la secvențele ocupaționale Boian, și care prezintă similitudini până aproape de identitate cu cele Gumelnița din punctul de vedere al construirii locuințelor și mai ales al succesiunii construirii acestora, a continuității de locuire, sprijină ipoteza conform căreia comunitatea / comunitățile Boian de aici prezintă multe caracteristici comune cu cele ale comunității Gumelnița, ulterioare. Deci, la Hîrșova, cel puțin în cazul acestor secvențe ocupaționale Boian și mai ales dacă avem în vedere și amplitudinea stratigrafică, așezarea avea, cert, caracteristicile unui tell.

Toate aceste observații, detaliate în viitor, vor putea contribui la mai buna înțelegere a unui proces ale cărui cauze rămân a fi descifrate încă. Existența tuturor acestor observații și mai ales semnificațiile lor vor putea fi verificate prin completa analiză a tuturor categoriilor de date. Dar, deja, existența lor, afirmă necesitatea cercetărilor pluridisciplinare care, credem noi, cu siguranță vor putea contribui la evidențierea mecanismelor fine ce au determinat această evoluție de la formele de manifestare Boian la cele Gumelnița. Altfel, lipsa acestora interzice înțelegerea și permite doar concluzii ce pot fi cel mult incomplete.

Datele oferite de cercetările de teren de la Hîrșova se constituie astfel într-un veritabil suport pentru înțelegerea descifrării diferitelor comportamente ale comunităților gumelnițene și ale celor Boian având ca suport, în principal, datele arheologice directe.

BIBLIOGRAFIE

Comșa 1962	E. Comșa, Quelques données nouvelles sur la phase de transition de la civilisation de Boian a celle de Gumelnița, <i>Ștudijské Zvesti</i> , 17, Nitra, p. 73–86
Comșa 1972	E. Comșa, Date cu privire la răspândirea comunităților fazei de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița, pe teritoriul Dobrogei, <i>Pontica</i> , V, 1962, p. 39–44
Galbenu 1962	Doina Galbenu, Așezarea neolitică de la Hîrșova, <i>SCIV</i> , XIII, 2, p. 285–304
Galbenu 1966	Doina Galbenu, Nouvelles données concernant le début de la civilisation de Gumelnița de Dobrugea, <i>SN</i> , t. X, p. 321–328
Hașotti 1997	P. Hașotti, <i>Epoca neolitică în Dobrogea</i> , Constanța, 1997
Popovici et alii 2014a	D. N. Popovici, Cătălina Cernea, I. Cernău, V. Parnic, Mădalina Dimache, R. Hovsepyan, A. Bălășescu, V. Radu, C. Haită, Monica Mărgărit, Loredana Niță, Șantierul arheologic Bordușani – Popină, jud. Ialomița (2012–2014), <i>CA</i> , XXI, p. 55–118
Popovici et alii 2014b	D. N. Popovici, B. Randooin, I. Cernău, Cătălina Cernea, Ana Ilie, C. Haită, A. Bălășescu, V. Radu, Monica Mărgărit, Loredana Niță, R. Hovsepyan, <i>Programul de colaborare româno-francez de la Hîrșova-tell, jud. Constanța. Campania 2013</i> , <i>CA</i> , XXI, p. 25–54
Șimon 1979	M. Șimon, Cu privire la noțiunea de „faza Hîrșova” a culturii Gumelnița, <i>SCIVA</i> , 30, 3, p. 358–365
Voinea 2005	Valentina M. Voinea, <i>Ceramica complexului cultural Gumelnița-Karanovo VI. Fazele A1 și A2</i> , Constanța, 2005

LISTA ILUSTRAȚIEI

- Pl. I.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP: **1.** Profilul de nord a SC/pP; **2.** Detaliu pe profilul de nord, cu suprapunerea peretelui de vest al SL 113 cu cel al SL 112; **3.** Detaliu asupra micro-profilului șanțului de fundație și peretele de nord, structuri comune celor două locuințe.
- Pl. II.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. SL 113. **1.** Profilul de sud a SC/pP, structura de combustie C. 2084 și lavița joasă; Detalii ale fazei a II-a C. 2084 – vedere dinspre nord (**2**) și dinspre vest (**3**).
- Pl. III.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. SL 112. Organizarea spațiului interior a SL 112: **1.** Gropile de implantare a parilor verticali; **2.** Platforma de lemn și șirurile de gropi de stâlpi.
- Pl. IV.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. SL 112. **1–3.** Detalii ale gropilor de implantare a stâlpilor.
- Pl. V.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. SL 112. **1–2.** Detalii asupra C. 2084, vatră cu gardină din blocuri de calcar, etapa a III a.; **3.** C. 2103, lavița.
- Pl. VI.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. SL 112. Resturi de podele aflate în loc (**1**) și zonele de distrugere a nivelurilor interioare (**1–2**); **3.** Detaliu C. 2105.
- Pl. VIII.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. SL 112. **1–2.** Distrugerea interiorului SL 112 și a SL 113

LISTE D'ILLUSTATION

- Pl. I.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP : **1.** La coupe nord du SC/pP ; **2.** Detail de la superposition de la parois ouest du SL 113 sur celui de la SL 112 ; **3.** Detail de la tranchee de foundation et de la paroi nord des maisons 112 et 113.
- Pl. II.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. SL 113: **1.** La coupe du sud du SC/pP, structure de combustion (C. 2084) et la banquette ; Les détails de la phase 2 : vue du nord (**2**) et du ouest (**3**).
- Pl. III.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. SL 112. L'organisation de l'espace interieur : **1.** Les trou poteaux ; **2.** La plateforme et les alignements des trous poteaux.
- Pl. IV.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. SL 112. **1–3.** Détails des trous poteaux.
- Pl. V.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. SL 112 : **1–2.** Détails du C. 2084, la structure de combustion (la III-eme etape) ; **3.** La banquette (C. 2103).
- Pl. VI.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. SL 112. Plateforme en place (1) et les zones des destructions des niveaux anterieures (**1–2**) ; **3.** Detail du C. 2105.
- Pl. VIII.** Hîrșova-tell, 2016. SC/pP. SL 112. **1–2.** Destruction du l'espace intérieur des maisons 112 et 113

DRAGOMIR NICOLAE POPOVICI, CONSTANTIN HAITĂ, ADRIAN BĂLĂȘESCU, VALENTIN RADU
Muzeul Național de Istorie a României
BERNARD RANDOIN
Ministerul Culturii, Franța
ANA ILIE
Complexul Muzeal Național Curtea Domnească, Târgoviște
MONICA MĂRGĂRIT, LOREDANA NIȚU
Universitatea „Valahia”, Târgoviște

1

2

3

1

2

3

1

2

1

2

3

1

2

3

1

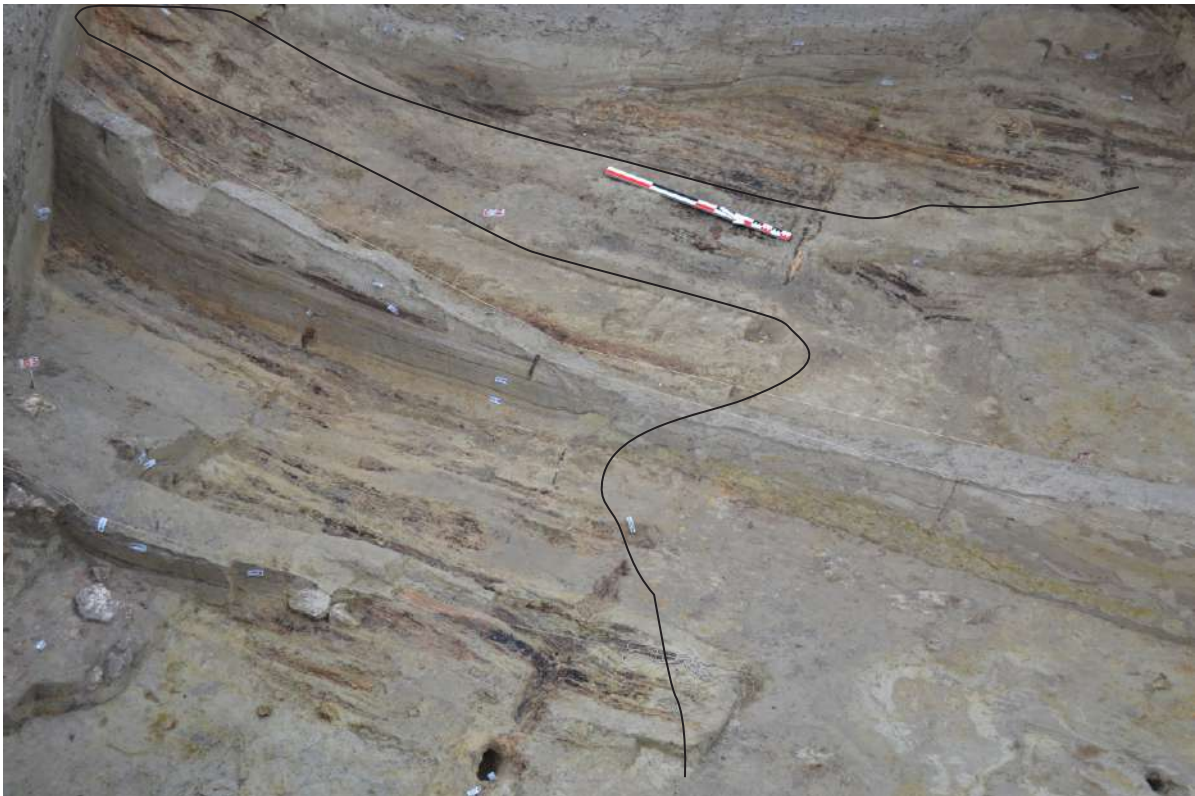
2

3

1

2